

Студент 1 курсу

факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

**НЕДОСКОНАЛІСТЬ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ. ПРОБЛЕМИ
І ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ
ТА ЗАСТОСУВАННЯ ДОСВІДУ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН**

Анотація. Розглянуто основні проблеми податкової системи України та визначено шляхи їх вирішення. Розглянуто методи податкового контролю у розвинутих країнах.

Аннотация. Рассмотрены основные проблемы налоговой системы Украины и определены пути их решения. Рассмотрены методы налогового контроля в развитых странах.

Annotation. The main problems of the tax system of Ukraine are considered and the ways of their solutions are defined, as well as the methods of tax control in the developed countries are considered.

Ключові слова: податкова система, Податковий кодекс України, податкове навантаження, тіньовий сектор економіки, податок на додану вартість, податкова система Федеративної Республіки Німеччина.

Становлення України як суверенної, демократичної, правової держави передбачає необхідність проведення соціально-економічних та правових реформ. У цьому контексті потребує реформування та вдосконалення існуюча податкова система України. Сьогодні створені нові шляхи регулювання податкових відносин. Однак навіть після майже двадцятирічного безперервного вдосконалення податкового законодавства існує ще багато проблем, протиріч та невирішених питань. Обрана тема є актуальною і сьогодні, адже державний податковий контроль має повністю усунути наявні недоліки в податковій системі та забезпечити належне виконання кожним суб'єктом податкової системи своїх обов'язків.

Втручання держави в економічне життя суспільства відбувалося протягом усього існування цивілізації. В різні часи погляди на роль та місце держави в регулюванні економічних відносин постійно переосмислювалися. Чимало українських вчених-економістів займалися дослідженням питань вивчення та шляхів реформування податкової системи як економічного базису держави та суспільства. Так, над питанням впливу бюджетно-податкової політики на економічний розвиток країни працювали такі вітчизняні вчені: Барабанова В. В.,

Варналій З. С., Вахновська Н. А., Воробйов Ю. М., Корнієнко Т. Н., О. Молдован, Г. Нагорняк, Олейнікова Л. П., Степанюк Н. А., Иванов Ю. Б. [1, с. 336].

Метою статті є дослідження існуючих проблем податкової системи України та визначення шляхів їх вирішення, у тому числі з застосуванням досвіду провідних країн світу.

На державному рівні визнано гостроту проблеми оподаткування, пов'язану з надмірністю податкового тягаря, що є однією з причин фінансової нестабільності підприємств, зменшення сукупного попиту, частини податкових надходжень до бюджету й економічної нестабільності [1, с. 338].

В умовах кризового стану економіки України проблеми існуючої податкової системи загострилися і потребують термінового пошуку напрямів їх рішення. Однією з головних умов ефективного функціонування економіки і фінансів є побудова чіткої податкової системи, оскільки через податки реалізується найтісніший зв'язок між державою і юридичними та фізичними особами щодо формування, розподілу й використання їх доходів.

Чинна податкова система України (види податків, порядок їх обчислення, перелік об'єктів оподаткування, платників податків, правове регулювання податкової системи) регулюється десятками законів України, постанов Кабінету Міністрів України та інших нормативних актів, які досить часто мають серйозні протиріччя [2].

В Україні податкова система – це механізм регулювання фінансових відносин. За даними 2010 року податкові надходження склали 79 % загальної суми доходів до державного бюджету [1, с. 339]. Проте, на жаль, сьогодні в Україні складно знайти людину, яка б позитивно оцінила існуючу податкову систему.

Слід зауважити, що ефективність податкової системи визначається тим, наскільки цілеспрямовано вона вирішує комплекс завдань, пов'язаних з керованістю економіки, розвитком виробництва, підвищенням рівня життя населення. До цього часу в ній існує багато дестабілізуючих факторів, які негативно впливають на розвиток підприємництва та економіки в цілому. З одного боку, є значний податковий тягар, велика кількість податків, які не всі підприємства можуть сплатити, а з іншого – спостерігається безсистемне надання пільг, часті зміни податкового законодавства, ухилення від податків тощо.

Дисбаланси податкової системи України створюють нерівномірні податкові навантаження та, як результат, призводять до збільшення тіньового сектору економіки, ухилення від оподаткування, зменшення податкових надходжень. Особливо гостро дисбаланси податкової системи почали проявлятися з початком фінансово-економічної кризи. Зменшення попиту на цільових ринках, неконтрольоване збільшення вартості базових ресурсів, хаос на валютному ринку поставили на межу виживання цієї галузі, яка є надзвичайно важливою, бо виконує бюджетоутворюючу функцію. У даний час правове регулювання податкової системи в Україні здійснюється за відсутності єдиної загальнодержавної програми, що обумовлює його непослідовний характер.

З 1 січня 2011 року набрав чинності новий Податковий кодекс України, який значно змінює систему оподаткування в Україні. Прийняття Податкового кодексу є стартом податкової реформи, а це означає, що на нас чекає довгий шлях реформ та подальших змін у податковій системі. З прийняттям нового кодексу втратили чинність ряд законів України, декретів Кабінету Міністрів України, постанов Верховної Ради України та указів президента України. У новому кодексі змінено кількість та склад загальнодержавних і місцевих податків та зборів. Згідно з Податковим кодексом в Україні на цей час діють 23 податки та збори, з них 18 загальнодержавних та 5 місцевих [3].

Прийнятий Податковий кодекс містить серйозні небезпеки для малого та середнього бізнесу в Україні, які стали наявними у 2011 році: збережено основну причину мінімізації офіційної заробітної плати – великий податковий тиск на фонд зарплати, а це, у свою чергу, веде до збільшення тіньового сектору економіки; не дотримано принципу рівності підходу до потреб, інтересів і прав великого, середнього і малого бізнесу; механізм відшкодування ПДВ як і раніше зберігає такі параметри, які не дають права на автоматичне відшкодування цього податку більшості підприємств, доводиться дуже довго чекати повернення ПДВ з бюджету після його сплати, а головне – й дотепер спрацьовує "вибірковий" принцип повернення цього податку, що завдає істотної шкоди конкурентоспроможності економіки України. У державі базова ставка ПДВ становить 20 %, що є досить високим показником порівняно з іншими країнами світу. Це, у свою чергу, створює низку проблем: висока ставка ПДВ разом з високими темпами інфляції стримують розвиток виробництва. Саме це є характерної рисою сучасного стану економіки України. Крім цього, застосування ставок ПДВ на рівні 20 % і більше стимулює як інфляційні процеси в цілому, так і негативно впливає на високотехнологічні і наукоємні виробництва.

Наслідки запровадження Податкового кодексу призвели до відходу в тіньовий сектор більше 30 % малого бізнесу України через неможливість забезпечити виконання висунутих до них вимог [1, с. 339].

Недоліками податкового контролю є те, що чинними нормативно-правовими актами не встановлено чітких процедур організації проведення документальних перевірок платників податків. Як правило, кожний контролюючий орган самостійно розробляє правила та порядок проведення перевірок у вигляді методичних рекомендацій. Зрозуміло, що такі рекомендації є відомчими нормативними актами і не обов'язкові до виконання суб'єктами підприємницької діяльності. На сьогодні на більш високому законодавчому рівні деяке врегулювання знайшли лише виїзні перевірки.

У податковому законодавстві США, Франції, Швейцарії та інших країн із ринковою економікою, не діє принцип презумпції невинності, обов'язок доказу при розгляді судових позовів за податковими справами завжди покладається на платника податку. При заповненні податкової декларації платник податку повинен подати відомості не

тільки про фінансове становище своєї сім'ї, внески у фонди різноманітних суспільних і політичних організацій, а й будь-які інші відомості, якщо податкові органи вважають їх необхідними для обчислення суми податку. За неправильно заповнену податкову декларацію може бути накладено штраф до 1 тисячі доларів. Незаповнення податкової декларації в установлений строк також є злочином, навіть, якщо платник податків зовсім нічого не повинен сплачувати. За навмисне приховання доходу від оподаткування законодавством передбачені такі ж сурові покарання, як і за кримінальні злочини. Так, у США платник податку за рішенням суду може бути покараний штрафом до 100 тисяч доларів (для корпорацій – до 500 тисяч доларів) або тюремним ув'язненням до 5 років, у ФРН злісне ухилення від сплати податків карається позбавленням волі до 10 років. Також у цих країнах діє інститут податкових судів, що розглядають виключно позови за податковими спорами. Органами фінансового розшуку є спеціалізовані поліцейські служби, укомплектовані професіоналами високої кваліфікації, які використовують при проведенні розслідувань такі специфічні методи, як: негласне спостереження; опитування свідків із оточення особи, що підозрюється; перевірка поштових відправлень і прослуховування телефонних розмов; залучення платних інформаторів.

Одним із розповсюджених засобів, що використовується для викриття фактів приховування доходів, є співставлення декларованих доходів із реальними витратами платника податків. Для цього його великі придбання за ряд років зіставляються з указаними в податковій декларації офіційними доходами за той же період. Кожного року перевіряється 2,2 мільйона декларацій, що складає близько 2 % від їх загальної кількості.

Серед європейських країн ФРН виділяється особливою суворістю покарань за порушення податкового законодавства: штрафи, повторні штрафи, позбавлення волі на строк до 10 років. Кримінальне переслідування осіб, що скоїли податкові злочини, здійснюють фінансові органи, які мають статус правоохоронних і володіють тими ж повноваженнями, що й прокуратура. У будь-який момент фінансові органи можуть передати кримінальну справу до прокуратури. Існують відомчі розпорядження, згідно з якими справи, порушені за фактом заниження податку на суму більше 300 тис. марок, розслідуються податковим відділом прокуратури відповідної землі. В окремих землях ФРН для кримінального і адміністративного переслідування порушників податкового законодавства у складі фінансових органів створені спеціальні підрозділи – відділи з кримінальних справ і штрафних санкцій.

Санкції за вчинення податкових злочинів у багатьох країнах передбачають поряд зі стягненням штрафів, що постають у дуже широкому спектрі (навіть до 600 % в Іспанії), позбавлення волі на строки в середньому до 5 – 7 років, в окремих країнах до 10, наприклад у Федеративній Республіці Німеччина [4, с. 224–225].

Досить цікавий досвід діяльності податкових органів в Іспанії. В цій країні існує достатньо помірна система оподаткування, мінімізовані попереджувальні заходи, які гарантують сплату

обов'язкових платежів, що приваблює велику кількість закордонних компаній для заняття підприємницькою діяльністю на території Іспанії. Компенсується певний "лібералізм" фінансового та господарського законодавства функціонуванням високопрофесійного податкового органу та застосуванням неймовірних розмірів штрафних санкцій (від 50 до 600 відсотків) за його порушення [4, с. 226]. На думку автора, Україні також слід упровадити подібні заходи, оскільки вони є надзвичайно ефективними.

У нашій же країні ще однією важливою проблемою є багаторазове оподаткування (оподатковуються дохід, додана вартість, справляються акцизний збір, обов'язкові відрахування до спеціальних фондів), високі ставки деяких податків, переважно фіскальний характер податкової системи створюють несприятливі умови для підприємництва та стримують економічну активність. Саме зниження податкового навантаження на підприємства, на думку автора, змогло б здешевити продукцію, що ними випускається, та підвищити її конкурентоспроможність на міжнародному ринку.

Зважаючи на те, що Україна, як і більшість країн світу, знаходиться зараз у кризі, держава має застосувати широкий перелік заходів адміністративно-правового характеру. Більшість країн світу з розвинутою економікою як ефективний антикризовий захід широко застосовують такий непрямий метод регулювання, як стимулююче оподаткування. Отримані за кордоном позитивні результати в цьому напрямі дозволяють стверджувати про необхідність включення таких заходів до антикризової політики України в економічній сфері [5, с. 122].

Усі ці проблеми переконують, що система оподаткування гостро потребує комплексної реформи і, передусім, удосконалення законодавства. Доцільно вжити заходів, які могли б удосконалити систему оподаткування, зокрема:

зменшити податкове навантаження;

зменшення відрахувань до фонду заробітної плати сприятиме виходу трудових ресурсів із тіні та легальному працевлаштуванню;

зробити податкове законодавство простішим, послідовнішим та прозорішим;

скоротити кількість податків, тобто усі малоефективні податки повинні бути скасовані;

удосконалити механізми оподаткування;

необхідно розширити використання в нашій державі зарубіжного досвіду щодо проведення ринкових реформ;

скористатися досвідом зарубіжних країн щодо посилення повноважень посадових осіб контролюючих органів, наприклад: Іспанії, де поряд з достатньо помірною системою оподаткування діє високопрофесійний податковий орган та застосовуються значні фінансові санкції; Сполучених Штатів Америки, де тільки за вимогу сплати більшої суми податку чи хабаря посадову особу Служби федеральних доходів може бути притягнуто до адміністративної (штраф до 20 тисяч доларів) чи кримінальної (до 5 років ув'язнення) відповідальності [4, с. 228].

Результатом застосування норм і положень, які запроваджуються внаслідок проведення податкової реформи, буде

стимулювання господарюючих суб'єктів до зниження частки збиткових виробництв, а також до підвищення прибутковості виробництва – основного чинника, що забезпечує умови для саморозвитку, активізації інвестиційної діяльності. Реалізація визначених завдань реформування податкової системи та прийняття Податкового кодексу України дає змогу створити основи для стабілізації економіко-політичної ситуації, сформувати умови для ефективної реалізації бюджетної політики в державі, що зрештою спричинить зростання економіки України.

Наук. керівн. Зайцева І. С.

Література: 1. Вахновська Н. А. Проблеми розвитку податкової системи України / Вахновська Н. А. // Економічний форум. – 2012. – № 2. – С. 336–343. 2. Державна податкова служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sts.gov.ua/podatkovye-zakonodavstvo/>. 3. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. 4. Ткаченко І. В. Особливості державного податкового контролю в Україні та зарубіжний досвід розвинутих європейських країн / Ткаченко І. В. // Вісник КНПУ імені Михайла Остроградського. – 2009. – № 6. – С. 224–228. 5. Крикун В. Податки та збори як елементи державної антикризової політики / Крикун В. // Підприємство, господарство і право. – 2011. – № 4. – С. 121–123.